გაზეთი ღირს

თთვე	მან. კ.	თთვე	მან. კ.
12	10 —	6	6 —
11	9 50	5	5 50
10	8 75	4	4 75
9	8 —	3	3 50
8	7 25	2	2 70
7	6 50	1	1 50

ცალკე ნომერი—ერთი შაური

ივერია

გაზეთის დასაკვეთად და კერძო განცხადებათა დასაბეჭდად უნდა მიჰმართონ: თვითონ რედაქციას, ახალ ზუბუთოვის ქუჩ., სახლი № 9, ბ-ნ ჭიდელის საგაზეთო, გოლოვინის პროსპექტი, წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიას.

ფასი განცხადებისა: ჩვეულებრივი სტრიქონი რვა კაპ.

1877—1888 სამოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი 1877—1888

გაზეთი „ივერია“ პირველ აპრილიდამ წლის დამლევამდე ღირს 8 მანათი.

ტფილისი, 30 მარტი

გერმანიას დაუდგა ახალი ხანა ცხოვრებისა. თ. ბისმარკის შინაურს პოლიტიკას დიდი განსაცდელი მოელის, როგორც ეტყობა უკანასკნელს დეპეშებს. ყველანი მოელოდნენ, რომ იმპერატორი ფრიდრიხი და თ. ბისმარკი ერთმანეთთან ვერ მოვლენ ნამეტნავად შინაურ საქმეთა გამო და აი ეხლა ამის თაობაზედ ვერაფერი ხმები ისმის თ. ბისმარკის სანუკვემოდ. უკანასკნელმა დეპეშებმა მოიტანეს ამბავი, რომ იმპერატორი ფრიდრიხი ბევრში არ ეთანხმება თ. ბისმარკს და ამის გამო თ. ბისმარკს ფეხი შეუტოკდა და იქნება სამსახურსაც დაეთხოვოსო.

თუმცა თ. ბისმარკის ჩვეულებრივი მუქარა ყოველთვის ისა ჰყოფილა, რომ თუ ჩემი სიტყვა არ გავა, სამსახურზედ ხელს ავიღებო, მაგრამ ეს მუქარა სჭრიდა განსვენებულ იმპერატორის დროს. იმპერატორი ვილჰელმი ყოველთვის უფრთხოდა ამ მუქარასა და ბოლოს და ბოლოს იძულებულ იქმნებოდა ხოლმე დაუთმოს თ. ბისმარკსა, რომელსაც ის დიდი ღვაწლი მიუძღვოდა, რომ გაბზარული და წვრილ-წვრილად დარღვეული გერმანია გააერთა და ერთ უძლიერეს სახელმწიფოდ გარდააქცია. გასჭრის ეს ახალი მუქარა თ. ბისმარკისა იმპერატორ ფრიდრიხის დროსაც, თუ არა, — ეგ ჯერ კიდევ გამოსაცნობია.

რომ იმპერატორი ფრიდრიხი გულით მოწადინებულია თ. ბისმარკს როგორმე მშვიდობიანად განშორდეს, — ამაზედ ეჭვი არავისა აქვს. ნამეტნავად ახალი იმპერატორიცა ვიქტორია ხელს მოუმართავს ამაში იმპერატორს ფრიდრიხს და ვინ იცის — იქნება აქეზებს კიდეც. მაგრამ თ. ბისმარკი სხვა კაცია. დიდი სახელი აქვს გერმანიაში, იმიტომ-რომ გერმანიას დიდი სამსახური გაუწია. ეს თითქმის ოცი წელიწადია, თ. ბისმარკმა ისე მაღლა ასწია მანამდე უღონო და უჯანო გერმანია, რომ ევროპაში ბრძანებლად გაჰხადა და გაბატონა. ამისთანა კაცის სამსახურიდამ გადაყენება სახუმარი საქმე არ არის და არა გვგონია, ადვილად გასაბედიც იყოს. გერმანიას სწამს თ. ბისმარკი, რომელსაც დღეს აქამომდე ბედმა არც ერთხელ არ უმტყუნა და რაც მოიწადინა, ყველგან ბურთი მოედნიდამ გაატანინა გამარჯვებით. ეს გერმანიამ კარგად იცის და ძნელად თუ მოიწადინებს, რომ გერმანიის სვე-ბედის გამგებლად სხვა კაცი შეიშვნიოს და შეიფეროს, ვიდრე თვითონ თ. ბისმარკი ცოცხალია და გარჯა შეუძლიან.

ეს გარემოება არ შეიძლება სახეში არ მიიღოს იმპერატორმა ფრიდრიხმა და მინამ თვისდა სურვილისამებრ მოაწყობს საქმეს, არ შეიძლება ასჯერ არ დაუფიქრდეს და ანგარიში არ გაუწიოს. მართალია, ეხლანდელს გერმანიაში ბევრი იმისთანა ელემენტია, რომელიც სულით და გულით მიემხრობა იმპერატორს ფრიდრიხს, როცა იგი შინაურს რეფორმებს შეუდგება. მართალია, მთელი დაწინაურებული გერმანია დღეს აქამომდე დიდად ემდუროდა თ. ბისმარკს, რომელიც შინაურს საქმეებში ცოტად თუ ბევრად ჰკოჭლობდა და უიმისოც არ იყო, რომ ჰხუთავდა გერმანიას და ჰბაწრავდა ასე თუ ისე. მაგრამ საგარეო საქმეებში ძლევამოსილობა და გამარჯვება თ. ბისმარკისა ისეთი ცხადად დიდებული რამ იყო, რომ ამ დიდებულობის წინაშე ყოველივე სამდურავი მდუმარებდა და თუ ხმას ზოგიერთჯერ იღებდა, იმასაც უღონოდ, რიდით და უიმედოდ.

ბევრი ამ მომდურავთაგანი დარწმუნებული იყო, რომ გერმანიის ეხლანდელ მდგომარეობაში უბისმარკოდ ყოფნა შეუძლებელია; კარგია თუ ცუდი თ. ბისმარკი, იგია ერთად-ერთი კაცი, რომელსაც შეუძლიან მძიმე ტვირთი გერმანიის სვე-ბედისა დიდის იმედით და ნუგეშით ჰზიდოს. აი ყოვლად შემძლებელობა თ. ბისმარკისა რაში იყო და რაშია დღესაც. გარდა ამისა ბევრი წილი მომდურავთაგანი ამასაცა ჰფიქრობს, რომ თ. ბისმარკისაგან შექმნილი ერთობა გერმანიისა ჯერ მარტო ერთმანეთზედ მიბლანდული საქმეა და არა ქვითკირით შედუღებული და შეხორცებული. ეს მიბლანდულობაა შიგნეული სენი ეხლანდელის გერმანიისა და ეს სენი იმდენად ძლიერია, რომ შესაძლებელია თავის დროზედ თავი იჩინოს და ის დიდებული შენობა თ. ბისმარკისა ნაბლანდებზედ ჩაირღვას და დააფრაკვეს. ამ სენით სნეულს გერმანიას რომ ეხლა თ. ბისმარკი მოაშორონ, მაშინ გერმანიის უბედურებას სენს-კი აღარ დააბრალებენ, არამედ იმ გარემოებას, რომ თ. ბისმარკი დაითხოვეს და სვე-ბედი გერმანიისა მდარე კაცებს ჩაუგდეს ხელშიაო. ამ სახით რასაც თ. ბისმარკისაგან შეურილი სენი თავის თავად უზამს გერმანიას, ის დაჰბრალდება იმათ, ვინც თ. ბისმარკის ადგილას ჩასდგებიან.

რაც უნდა სთქვით და ამ ბრალს ვერავინ იტვირთებს გერმანიის წინაშე. ამ ბრალის შიში უსათუოდ შეაფერხებს იმპერატორს ფრიდრიხს, როცა იძულებულ იქმნება რომელსამე გარკვეულს გზას დაადგეს თ. ბისმარკის გამო. მეტისმეტად საფრთხილოა თ. ბისმარკის შერყევა და შეტოკება. დიდი გაბედულობა უნდა, რომ კაცმა ეს მოახდინოს დღევანდელს დღეს გერმანიაში. ამიტომაც გვგონია, რომ იმპერატორი ფრიდრიხი ყოველ ღონეს იხმარებს საქმე ამ განწირულობამდე არ მივიდეს. რაც უნდა საქმე გამწვავდეს, მაინცა და მაინც დაუჯერებელია, რომ თ. ბისმარკს გერმანიის იმპერიის კანცლერობა არ შერჩეს და ჩამოერთვას. ბევრი-ბევრი ეს შესაძლოა მოჰხდეს, რომ პრუსიის მთავარ-მინისტრობაზედ ხელი აიღებინონ და მარტო გერმანიის იმპერიის კანცლერობა-ღა დაუტოვონ.

ახალი ამბავი

*** გუშინ-წინ მოსულა დეპეშა, რომ განაჩენი აქაურის პალატისა ანტონ ყორღანოვის საქმის თაობაზედ

ფელეტონი

უშგულის აღწერა

(სვანთა ყოფა-ცხოვრებიდამ*)

...ი იფიქრებს, რომ ამდენ მწუ...ა-გაჭირების გამოვლის შემდეგ უშგული მოჰკვიანდებოდა და ...ლსა და თოფს არავის წინააღმდეგ არ იხმარებდა, მაგრამ საქმით-კი ვხედავთ. უშგულმა არც შემ... დაზოგა მოსაკლავად თავისი ...აებელნი. ამ ნაირად მოჰკლან მალყარელი თავადიშვილი დევეთგერ მურზაყულოვი, აზ. ყიფიან-ყიფიანი და თ. სურამ გარდაფხაძე. შევჩერდეთ პირველზე, ე. ი. დევეთგერ მურზაყულოვის მოკვლაზე. დევეთგერ მურზაყულოვს განუზრახავს უშგულის რომლისამე ეკკლესიის გაცარცვა. ამ აზრით უშოვნია თანამოაზრენი და ამდენისამე ამხანაგითურთ უშგულს წამოსულა. დევეთგერთან ყოფილა აგრეთვე იმისი ბიძაცა. უშგულში რომ მოსულან, დევეთგერს უთქვამს თავის ბიძისათვის, რომ წაეყვანა რამდენიმე კაცი და წასულიყო კალის საზოგადოებაში და კვირიკეს ეკკლესიის გასაქურდავად; უშგულში-კი მე გავქურდავ წმ. ბარბარეს ეკკლესიასაო. დევეთგერის ბიძა ამაზე დათანხმებულიყო და წასულიყო რამდენისამე ამხანაგით კალას. დევეთგერს და იმის ამხანაგებს წმ. ბარბარედამ იმავე ღამეს მოეპარათ რამდენიმე ვერცხლის თასი, შარნები (მძივები) და სხვა-და-სხვა ვერცხლის ნივთები და კიდეც წასულან თურმე მალყარისკენ. უშგულმა მეორე დღეს გაიგო წმ. ბარბარეს გაქურდვა; მაშინვე გაჰგზავნა სხვა-და-სხვა მხრისკენ მდევარ-მაძებარნი. ამ ძებნაში უშგულელები თავს წაადგნენ თურმე დევეთგერის ბიძას და იმის ამხანაგებს, რომელთაც წმ. კვირიკე ვერ გაექურდათ. უშგულს გაუხარდა ამათი ნახვა, ეგონა, ამათ გაცარცვეს წმ. ბარბარეო, მაშინვე დაიჭირეს ყველა და შებოჭილი სოფლად მოიყვანეს. ამათ ყველაფერი უთხრეს უშგულს, უთხრეს, რომ წმ. ბარბარე გაცარცვა დევეთგერმა და არა ჩვენაო. უშგულს ერთი დაჭერილთაგანი მალყარს გაუშვია და შეუთვლიათ დევეთგერისათვის, რომ თუ უნაკლულოდ არ დააბრუნებ ყველა ნივთებს, რომელიც წმ. ბარბარედამ წაიღე, შენს ბიძასა და ამხანაგებს ყველას დავხოცავთო. ეს კაცი მისულა მალყარს. მთელს მალყარს საწყენად დარჩენოდა დევეთგერ მურზაყულოვისა და იმის ამხანაგების მიერ უშგულის ეკკლესიის გაცარცვა, რადგანაც მალყარს და უშგულს შუა ძველის დროიდგან ერთობა და უშიშრად მისვლა-მოსვლა ჰსუფევდა. მალყარის ყრილობას ძალა მიეყენებინა დევეთგერისათვის, რომ უნაკლულოდ წაიღოს ყველა ნივთები წმ. ბარბარესაგან წამოღებული და ადგილობრივ დააკმაყოფილოს უშგული. დევეთგერს მეტი ღონე არა ჰქონდა, ყველა ნივთები წამოიღო უშგულს. ნივთები რომ დათვალეს უშგულში, ერთი «შარნი» (მძივი) აკლდა. დევეთგერს უთხრა ყრილობამ: თუ ამ შარნს არ მოიტან, აქედამ ცოცხალს აღარ გაგიშვებთო. ეს შარნი თურმე ერთს ქალს მისცა მალყარში დევეთგერმა და ქალმა არას გზით არ გამოაჩინა და არ დაუბრუნა დევეთგერს. უშგულმა დევეთგერი მძევლად დაიტოვა შარნის მაგიერ; დევეთგერმა მალყარლების პირით შეუთვალა თავისიანებს, რომ როგორმე ეშოვნათ ის შარნი ქალისაგან. ქალს, როგორც ნათქვამია, არ მიეცა. როცა ამაში დარწმუნებულიყო უშგული, ამდგარიყო და ღვთის მშობლის გალავნის გარედ, სწორედ იმ ადგილას, სადაც მულახის მახვში ქავშუბი გამოფატრეს, მოეკლა დევეთგერ მურზაყულოვიც. ამ ნაირად უშგულმა შეიძინა ახალი ძლიერი მტერი, მალყარი.

გავიდა რიმდენიმე წელიწადი. დევეთგერ მურზაყულოვის ჰქირისუფლებმა შერიგება და სისხლი (წორ) მოითხოვეს უშგულისაგან. უშგული დაყაბულდა. ორივე მხარემ 12 მედიატორე ამოირჩია: ექვსი სვანი და ექვსი მალყარელი. მედიატორებმა შემდეგ საქმე გამორკვევისა 200 მოზვერი ხარი მიუსაჯეს დევეთგერის ჰქირისუფალთ სისხლში, რადგანაც ჩვეულების ძალით მალყარში თავადიშვილის სისხლი 15 კაცად ჰღირსო. ამ 200 მოზვერ ხარიდამ, მედიატორების დადგენილობით, 100 ხარი წმ. ბარბარეს უნდა დარჩეს საპატიოდ გაცარცვაში და 100 ხარი-კი უშგულმა უნდა იზღოს დევეთგერის სისხლშიო. უშგულმა უარი ვერ განაცხადა თავიანთ ამორჩეულ მედიატორების განაჩენზე და სისხლის გარდახდას შეუდგა. როგორც ყოველს ამ გვარს შემთხვევაში, გაჰყიდა რამდენიმე საეკკლესიო ყანა; აიღო 70 მოზვერი ხარი და მაშინვე ჩააბარა მოკლულის დევეთგერის იქვე მყოფ ძმა-ბიძებს. 30 ხარსაც უშგული შემდეგისათვის დაჰპირდა და ხუთის წლის შემდეგ ჩააბარა დევეთგერის ჰქირისუფალთ. ამ 30 ხარის მიცემის დამსწრე ერთი ღრმა მოხუცებული დღესაც ცოცხალია უშგულში. ამის შემდეგ უშგულსა და მალყარს შუა მორიგება და ერთმანეთში მისვლა-მოსვლა ჩამოვარდა, რომელიც დღემდე არავის დაურღვევია.

დევეთგერ მურზაყულოვის მოკვლის შემდეგ უშგულს მოუკლავს კიდევ ორი თავისი შემაწუხებელი: აზ. ყიფიან-ყიფიანი და თ. სურამ გარდაფხაძე. ამათ მოკვლის ამბავს ჩვენ ვრცლად აღარ მოვუთხრობთ მკითხველს, ვიტყვით მხოლოდ, რომ ამათთვისაც უშგულს საზღაური სისხლი გარდახდა და ამითი მოიშორა საუკუნოდ ეს ორი გვარი. ზემოდ ნათქვამიდამ მკითხველი ცხადად დაინახავს, რომ უშგულს, ამ პატარა საზოგადოებას, შვიდი თავადი და აზნაური მოუკლავს, რათა დაეცვა თავისი დამოუკიდებლობა, თავისუფლება. დავუმატებთ კიდევ, რომ უშგული რომ ასე არ მოქცეულიყო, ე. ი. ხანჯლით და თოფით არ დახვედროდა ყველა იმათ, ვისაც უშგულის ხელში ჩაგდება და დამონავება ჰსურდათ, დღეს შეიძლება სახელი „თავისუფალი სვანეთი“ სულაც არა ყოფილიყო ხმარებაში, არამედ გარდაქცეულიყო „საბატონო სვანეთად“, როგორც დღეს იწოდება ქვედა ნაწილი სვანეთისა, სადაც თთ. დადიშქელიანები ჰბატონობენ. ამ გვარად შეინახა უშგულმა თავისი დამოუკიდებლობა რუსების შემოსვლამდე სვანეთში.

—

როდესაც მთავარ-მმართებელმა ვორონცოვმა ურჩია სვანებს მონათლულიყვნენ — ნათლიად მე და ჩემი მეუღლე დაგიდგებითო. სვანებმა უთხრეს, რომ ჩვენ ჩვენი თავი ქრისტიანები და მონათლულები გვგონიაო და, თუ ჩვენმა „პაპებმა“ თავის უმეცრებით მონათვლის წესები არ იციან, თანახმანი ვართ ხელ-მეორედ მოვინათლოთო. სვანები მონათლეს. თ. ვორონცოვმა ფული შე-

*) იხ. „ივერია“ №№ 35, 37, 43, 44 და 49.

სენატს გაუუქმებია და ხელ-ახლად გასარჩევად დაუნიშნავს.

*** სიღნაღისა და ტფილისის გზა-ტკეცილს კაცი ისე ვერ გაივლის, რომ სადმე არ გაჰქურდონ და არ გაცარცონ. ამას წინად ავაზაკები რამდენჯერმე დაუხვდნენ მგზავრებს და გაცარცვეს. დღეს ესეები აღარა ხდება. მაგრამ ჩუმი ქურდები ეხლა თვით ამ გზა-ტკეცილის სადგურებში გაჩენილან და ვაი გამოუცდელს მგზავრს, რომელიც ჩავარდება ამათ ხელში! იგი იძულებულია ერთი-ორად გადაიხადოს გზის ფული ანუ „პრაგონი“. ზოგიერთს სადგურებში ვერა ჰნახავთ ზედამხედველს, ზოგში ჰნახავთ, მაგრამ იმას თქვენი დარდი არა აქვს, ეს ბატონები ჩასწერენ თუ არა თქვენ სახელსა და გვარსა დავთარში, მაშინვე ჩააბარებენ თქვენ თავს «სტაროსტებსა» და ამ «სტაროსტებმა» თუ შეგატყეს, რომ გამოუცდელი ბრძანდებით — მაშინ ბევრს არ გელაპარაკებენ და თქვენის გამოუცდელობით გულს იჯერებენ.

*** ველისციხე ქიზიყი: ხარებობა დღეს ჩვენს სოფელში ვაჭრებმა შემოიტანეს დიდ-ძალი დამპალი თევზი, რომელსაც ისეთი საშინელი სუნი ჰქონდა, რომ კაცი ვერ მიუახლოვდებოდა. მამასახლისმა ნება არ მისცა ვაჭრობისა და ვაჭრები იძულებულნი შეიქმნენ სხვა სოფლებისაკენ გამგზავრებულიყვნენ.

*** ქუთაისი: მარტმა ძლიერ კარგი დარები დაიჭირა დასაწყისშივე. ამ ბოლოს დროს გვალვამ ძლიერ შეაწუხა და დაალონა მუშა ხალხი. ჯერ იყო და აღმოსავლეთის ქარი ჰქროდა, რომელმაც თითქმის ორი კვირა გასტანა; ეხლა თუმცა ჩადგა, მაგრამ წვიმას მაინც ვერ ვეღირსეთ. მუშაობა ძლიერ შესუსტდა ახლო-მახლო სოფლებში.

*** სოფ. ველისციხე (სიღნაღის მაზრა): ამას წინად ერთმა აქაურმა გლეხმა მოკლა თავისი ძმა. აი საქმე როგორ მოხდა: ეს ორი ძმა გლეხი ერთად სცოვრობდნენ, კარგად იყვნენ ერთმანეთს შორის, მაგრამ როცა ერთი ამათგანი გაეყარა მეორეს, მაშინ განხეთქილება ჩამოუვარდათ. განხეთქილებამ იმ ზომამდე მიაღწია, რომ ერთს ღამეს გომურში ერთს ძმას მეორესათვის თოფი დაუხლია. თოფი წვრილი ტყვიებით (კარტეჩით) ყოფილა გატენილი; საბრალოს შვიდი ტყვია მოჰხვედრია, ერთი შიგ გულში, და სული იმ წამსვე განუტევებია. მკვლელს ძმის გვამი იმ ღამესვე დაუდვია ურემზე და ალაზანში გადაუგდია. მკვლელი დამწყვდეულია.

*** იქიდამვე: ეს ერთი თთვეა, რაც აქაურის სკოლის მოწაფეები გალობენ ქართულად საეკკლესიო საგალობლებს ჩვენს ეკკლესიაში. ყოველ კვირა-უქმე დღეს ბლაღოჩინი ხარიტონოვი ჰქადაგებს ეკკლესიაში. ქართულის გალობისა და ქადაგების შემოღების შემდეგ ეკკლესიაში დიდ-ძალი ხალხი დაიარება.

*** ვილაც ბ-ნს ნოტოვიჩს დაუვლია ინდოეთი, გიმალაის მთები, მოსულა ტფილისში და განზრახვა აქვს ორი წერილი წაიკითხოს აქაურს საგეოგრაფიო საზოგადოების კრებაზე. ერთი წერილი თვით ინდოეთის შესახებ იქმნებაო, ხოლო მეორე სიბისა და პიშინის ქვეყნებზე, რომელიც ეხლა შეუერთა ინგლისმა ინდოეთსაო, ამბობს გაზ. «კავკაზი».

*** იგივე გაზეთი ამბობს, რომ აქაურს სამეურნეო საზოგადოებას მიუნდვია ქიმიკოსთა სტრუვესა და ალიბეგოვისათვის გამოიკვლიონ, გამოდგება თუ არა ჩვენებურის ვაზის წამლად ის გოგირდი, რომელსაც ალავერდის ქარხანაში აკეთებენო.

*** ზემო-აჭარა: ზემო აჭარაში არის დიდის აჭარის საზოგადოება, რომელშიაც ითვლება ოთხმოცი მოსახლე (თუთუნი) კაცი. ამ ოთხმოც მოსახლიდგან ათს კაცს ვერ შეხვდებით, რომ ყოველ თთვეობით საქონელი არ მოჰქონდეს გასასყიდად ზემო-იმერეთში. ეს საზოგადოება ხშირის მისვლა-მოსვლისა და ვაჭრობის გამო გამოცდილ და გაქნილ საზოგადოებად ითვლება, მაგრამ ამ გზობით იმანაც გვიღალატა. ნათქვამია, ერთი აღილო მღვდელსაც შესცდებაო. სწორედ ასე მოუვიდა ამ გამოცდილ საზოგადოებას. ამ ბოლო ხანებში შეუდგენიათ ერთი სასაცილო არზა, „მუხურებიც“ დაურტყამთ და ისე მიურთმევიათ „უჩასტკის“ უფროსისათვის. არზაში მოხსენებულია, რომ ჩვენს საზოგადოებაში კუდიანები გვყავსო და იმათი გამორჩევის ნება გვიბოძეთო; ჩვენში რომ ბევრი კუდიანებია, ამის საბუთი ის არის, რომ ნახევარზე მეტი ქალები დაგვიკუტდა და საქონელმაც ვეღარ იხარა კუდიანების წყალობითაო; როცა საქონელს ვყიდით იმერეთში, ზარალის მეტი არა გვემლევა-რაო. ამიტომაც ნება გვიბოძეთ, „ჯაზი-ბაში“ მოვიყვანოთ და ვისაც ჯაზი-ბაში კუდიანად დაასახელებს, ის მოგვაშორეთ და სხვაგან დაასახლეთო.

— ვინ არის, მაგ საქმის მომქმედიო, უთხრა უფროსმა.

— ქვემო აჭარაში ერთი ქალია, რომელსაც ვერც ერთი კუდიანი ვერ დაემალება. ჩვენ ამ ქალის მოსაყვანად კაცები უკვე გავგზავნეთ და თქვენც, ბატონო უფროსო, ხელი მოგვიმართეთ.

რასაკვირველია, უფროსმა ამისთანა თხოვნა არ შეიწყნარა და არზაც დახია: ამისთანა სისულელეს არ ჩაგადენინებთო.

საქმე ამით არ დასრულებულა. გაგზავნილმა კაცებმა მოიყვანეს «ჯაზი-ბაში», მაგრამ დედაკაცი-კი არა, არამედ ერთი ქობულეთელი მამაკაცი.

გაიგო თუ არა ეს უფროსმა, იმ წამსვე დააპატიმრა «ჯაზი-ბაში», რომელმაც გამოაცხადა, რომ კუტის ქალების წამლობის მეტი ხელიდგან არა გამომივა-რა, კუდიანების ნურაფერსა მკითხავთო.

— ერთი მითხარი, შენი წამლობა რა ნაირია და რა წამლებს ჰხმარობ? ჰკითხა უფროსმა.

— მე ბალახებს ვხმარობ წამლად, მაგრამ ბალახების სახელები არ ვიცი; ხოლო ბალახს რომ ვნახავ, ვიცნობ, თუ რა ავადმყოფობას არგებს. ბალახს ჩავყრი დიდს ქვაბში და მოვხარშავ; ამ ადუღებულს ქვაბს დავხურავ დიდის ჩელტით, რომელზედაც დავსვამ ავადმყოფსა და ირგვლით საბნებს შემოვახვევ, რათა ქვაბის ორთქლი გარედ არ გავიდეს და ავადმყოფს წმინდა ჰაერი არ მოჰხვდეს. ამ მდგომარეობაში იქნება ავადმყოფი, სანამ ორთქლი არ მოუწყდება და ოფლი შეაშრება; შემდეგ-კი ლოგინში ჩავაწვენ.

სოფლელები წარსდგნენ უფროსის წინაშე და სთხოვეს: ექიმი გამოუშვით, ერთი კვირა კიდევ უწამლოს ავადმყოფებსაო, შემდეგ ჩვენ თვითონ გავისტუმრებთ აქედგანაო. უფროსმაც შეიწყნარა იმათი თხოვნა, გაუშვა ექიმი, თან გაატანა ყარაულები და უბრძანა ამათ: ის რაღაც ბალახია, მოხარშული და მოუხარშავი მომიტანეთ და მიჩვენეთო. ეს ექიმი ეხლა დიდის სოფელში და ვნახოთ, როგორ და რითი უწამლებს კუტს ქალებს. ჯერ-ჯერობით-კი ბალახი არ მოუგროვებია და არავისათვის არ უწამლია. როგორც სჩანს, ეს კაცი კუდიანების ამოსარჩევად მოუყვანიათ და რადგანაც კუდიანების ამორჩევა აღუკრძალეს, ექიმად აქციეს.

დაბა და სოფელი

(მოწერილი ამბავი)

ჯევათის მაზრა, 22 მარტი. ანდაზაა: «კაცი რასაც თავის თავს უზამს, იმას მტერი არ უზამსო». სწორედ ასე დაემართა ამ ცოტა ხანში ჯევათის მაზრის მოსამართლის უმცროსს თანაშემწეს მარჩინსკის. მარჩინსკის ებარა ცალკე ნაწილი, ათი სამამასახლისო, სცხოვრობდა სპარსეთისაკენ, იმ ადგილს, სადაც მდ. არაქსი ერთვის მდ. მტკვარს, ქალაქს ჯევათში. ჯევათს თუმცა ქალაქს უწოდებენ, მაგრამ სოფელიც არ არის, მხოლოდ იმის მახლობლად მდებარე სოფლის ჯევათის სახელი ჰქვიან. აღრე მთავრობას უნდოდა ამ ადგილს გაეშენებინა ქალაქი, კარგა ხარჯი გასწია, ააშენა ხის კარგი ეკკლესია, ორი კარგი მოზრდილი შენობა მოხელეთა საცხოვრებლად, მოიწვია რუსეთიდგან გლეხ-კაცობა დასასახლებლად, მაგრამ არავინ ეწვია; ვინც ეწვია, ისევ გაეწია და მერე-კი დარჩა და დარჩა ასე უფერულად გა[illegible]ლეკილი. მხოლოდ მარჩინსკი-კი ბუდობდა ამ ქალაქში. მარჩინსკი მაზრის მცხოვრებლების საკეთილდღეოდ არას ჰზრუნავდა, არას აკეთებდა. ასე გასინჯეთ, შარშან იმ წყალ-დიდობას, აპრილში და მაისში მტკვარმა რომ მოიგიჟიანა თავი და არაქსმაც ბანი მისცა და ბევრი სოფლის მცხოვრებლები გაჭირვებაში ჩაჰყარა, მაგალითებრ: კოვლა, თურქედი და განსაკუთრებით სოფელი ჯევათი, სადაც ორმოცზე მეტი სახლი დააქცია, დანარჩენნი წყალში იდგნენ, და მთელის წლის მოსავალი ყანები მოიტაცა და წაიღო, — ხელიც არ გაუნძრევია, არაფერი ზომა არ მიუღია, წინამძღოლობა არ გაუწევია ამ უბედურის ხალხისათვის, რომ თხრილი მაინც გაეყვანათ და ამით მაინც შეემაგრებინათ წყალი. ეხლა-კი ამბობს, რომ მარტოობით ვერ ვუძლებით, ჯევათი უნდა შევაერთოთ ტელეფონით აზდულიანის რკინის გზის წყლის ამოსაღებ მაშინასთანაო. (სოფელი აზდულიანი ჯევათის მაზრაშია და მდ. მტკვრის პირასა მდებარეობს; ამ სოფელთან არის გამართული წყლის ამოსაღები მაშინა, паровая водокачка; ამ მაშინიდგან გაჰყავთ მტკვრის წყალი რკინის გზის სადგურ[illegible]

აძლია საჩუქრად, მაგრამ სვანებმა ფულის მაგიერ თოფები სთხოვეს, რაიცა თ. ვორონცოვმა ადვილად აუსრულა. ამ თოფებში ყველას სჯობდა ერთი ყირიმული თოფი, რომელიც დღესაც შენახული აქვს, როგორც ძვირფასი განძი, მიმღების მემკვიდრეს იფარის საზოგადოებაში, სახელდობრ, ქურდიანს. სვანები დაბრუნდნენ თავიანთ სახლებში.

ასე გარდმოგვცა ჩვენ ეს ამბავი ერთმა იმ სვანთაგანმა, რომელიც მთავარ-მმართებელ ვორონცოვთან ყოფილიყო. იმისი მოთხრობა სრულიად არ ეთანხმება ბ-ნ ბოროზდინის მიერ «Кавказскія воспоминанія»-ში დაბეჭდილს ამბავს. ბ-ნი ბოროზდინი დიდის მჭევრ-მეტყველებით სწერს, რომ სვანები, რომლებზედაც ჩვენ ზევით ვილაპარაკეთ, წავიდნენ ვორონცოვთან იმის სათხოვნელად, რომ სვანეთი (თავისუფალი) მიიღე რუსეთის მფარველობის ქვეშაო. ამას იმიტომ თხოულობდნენო — მოგვითხრობს ბ-ნი ბოროზდინი, — რომ თავისუფალი სვანეთი ერთობ შეწუხებული იყო თთ. დადიშქელიანებისა და დადიანებისაგანაო. შეწუხებული-კი არა და, ბოროზდინის სიტყვით, მთელი თავისუფალი სვანეთი თთ. დადიშქელიანებს ერთხელ ვითომ კიდევაც ამოუწყვეტიათ, ასე რომ სულდგმული არ დაუტოვებით და უწინდელის მცხოვრებლების მაგიერ დადიშქელიანებს ახალი(!) ხალხი დაუსახლებიათ!!!

ჩვენ დავარწმუნებთ მკითხველებს, რომ თთ. დადიშქელიანებს არასოდეს თავისუფალ სვანეთზე შესამჩნევი გავლენა არა ჰქონიათ; არა თუ მთელის თავისუფალ სვანეთის ამოწყვეტა არ შეეძლოთ, ერთი სოფელიც ვერ ჩაიგდეს ხელში, თუმცა ცდა არ დაუკლიათ. პირ-იქით, თავისუფალი სვანეთი ისე ეურჩებოდა თთ. დადიშქელიანებს, რომ თავის ადგილ-მიწაზე გზათაც არ გაატარებდნენ ხოლმე; ამისი მომსწრენი დღესაც ცოცხალნი არიან. რაც შეეხება ამ ქვეყნის სახელ-წოდებას, ეს სახელ-წოდება ეხლანდელია; ამ სვანეთის სახელ-წოდება არის და იყო უწინაც „უბატონო სვანეთი“ და «ზემო ხევი» (ქაბე კვე). ქვედა ნაწილს სვანეთისას, რომელსაც ეხლა „სათავადო სვანეთს“ ეძახიან, სვანები უწოდებდნენ და ახლაც უწოდებენ «ქვემო ხევს» (ჩვაბე კვე). ასეთი სახელ-წოდებაო — «ქვემო» და «ზემო» ხევი, — ამბობს ერთს თავის წერილში სვანეთის შესახებ პატივცემული ჩვენი ისტორიკოსი ბ-ნი დ. ბაქრაძე, — ჩვეულებრივი სახელ-წოდებაა საქართველოს სხვა-და-სხვა ნაწილებისა და კუთხეებისაო.

ტყუილია ის აზრიცა ბ-ნის ბოროზდინისა, ვითომ დადიანები აწუხებდნენ თავისუფალს სვანეთსაო. პირ-იქით, ჩვენ რამდენიმე მაგალითი ვიცით, რომ თავისუფალი სვანები, ნამეტურ ლატალის საზოგადოება, ერთობ აწუხებდა დადიანის ქვეშევრდომ მეგრელებს: ართმევდა ჯოგებს, აწიოკებდა სოფლებსა და სხვა.

1859 წ. სვანეთში გალაშქრება რუსეთის მხედრობისა ამ გვარმა შემთხვევამ გამოიწვია: ლატალმა მეგრელებს ჯოგი წაართვა. ეს ჯოგი უნდა დაებრუნებინა ლატალს პატრონებისათვის, მაგრამ სანამ რუსის ჯარმა ძალა არ მიაყენა, მანამ არ დაუბრუნა. არავის გაუგონია, რომ დადიანის ბრძანებით მეგრელები თავს დასხმოდნენ თავისუფალს სვანეთს; ამას ვერც გაჰბედავდნენ მეგრელნი. ერთი საშუალება, რომლითაც დადიანი მტრობას უწევდა თავისუფალს სვანეთს, ის იყო, რომ გზას შეუკრავდა ხოლმე ლეჩხუმზე; მაგრამ მტრობა სვანებისათვის ისე საგრძნობელი არ იყო, როგორც პირველის შეხედვით იფიქრებს კაცი. სვანს მარილს გარდა ყველა თავისთვის აუცილებლად საჭირო სახსარი ცხოვრებისა სვანეთშივე ჰქონდა. მარილს-კი თავისუფალი სვანი რაჭიდგან მოიტანდა, სადაც დადიანი გზას ვერ შეუკრავდა...

უშგულმა რომ შეიტყო, რატიანმა მესამედ მოგვატყუაო, დაეცა იმის ოჯახს, რაც რამ საქონელი ებადა, სულ ერთიანად წაართვა და თვითონ რატიანიც რამდენისამე ხნით თავის საზოგადოებიდამ განდევნა. ამის შემდეგ უშგული უფრო ფრთხილად იყო და არც ერთს საეჭვო კაცს უშგულში აღარ უშვებდა. დანარჩენს საზოგადოებაში-კი სხვა ნაირად მიდიოდა საქმე; იქ დადიოდნენ დრო გამოშვებით მთავრობის გაგზავნილი კაცები, მაგალითად თ. მიქელაძე, დეკანოზი ქუთათელაძე და სხვანი, რომელნიც ურჩევდნენ ხალხს — რუსის ქვეშევრდომობა მიიღეთო. განსაკუთრებით შესამჩნევი იყო ამ მხრით თ. მიქელაძის მოღვაწეობა: იმან იფარის საზოგადოებაში რამდენიმე კაცი დაიახლოვა, აქ დაიდო ბინა და აქედამვე სცდილობდა სხვა საზოგადოებანიც დაეთანხმებინა და რუსეთის ქვეშევრდომობა მიეღებინებინა.

იფარის საზოგადოებაზე ახლოა მეორე საზოგადოება თავისუფალის სვანეთისა — მულახის საზოგადოება. თ. მიქელაძემ იფარიდამ აქ გაიკვლია გზა, ბოლოს იქამდე მიიყვანა ეს ორი საზოგადოება, რომ კიდევაც დაინიშნა ამ ორის საზოგადოების ბოქაულად. ჩვენ გვინახავს იმ დროინდელი ოფიციალური მიწერ-მოწერა თ. მიქელაძესი. ამ მიწერ-მოწერაში თ. მიქელაძეს ეწოდება «Ипаро-Мулахскій приставъ»-ი. ამ ნაირად, თ. მიქელაძე მკვიდრად დაბინავდა შუა-გულ თავისუფალს სვანეთში. იმის საბოქაულოს დასავლეთით, რომელშიაც მარტო იფარისა და მულახის საზოგადოება იყო, იდვა დაუმორჩილებელი მესტია, ლენჯერი და ლატალი, სამივე ამაყი საზოგადოება; აღმოსავლეთით კალისა და უშგულის საზოგადოება. თ. მიქელაძეს უფრო ამ ორ საზოგადოებაზე ეჭირა თვალი, რადგანაც ეს საზოგადოებანი გზაზე არიან, ზედ სვანეთის მისავალზე. კალამ და უშგულმა რომ გზა შეჰკრან, მაშინ ვერც იფარ-მულახში მივა კაცი. ეს კარგად იცოდა მიქელაძემ და ამისათვის ბევრი შრომა გასწია, რომ უშგული თავის ნებაზე მოეყვანა, მაგრამ ცდამ ამაოდ ჩაუარა! თ. მიქელაძემაო — მითხრეს უშგულში — ეს ჩვენი ურჩობა და გაუგონლობა გარდაგვიხადა ერთხელ, როდესაც უშგულს ახდევინებდნენ ორის რაჭველის სისხლსა; მიქელაძემ მაშინ რუსის ჯარი მოიყვანა და ორს კომლზე თითო ძროხა გარდასახადი დაგვაწერაო.

საზოგადოდ უნდა ითქვას, რომ თუ თავისუფალი სვანეთი რო[illegible] შემოუერთდა, შემოუერთდა [illegible]ველ მოხელეების მეცადინეობ[illegible] რომელნიც სამსახურში იყ[illegible] ამ ქართველს მოხელეებში [illegible] საჩინო ადგილი უჭირავთ თთ. სანდრო მიქელაძეს და სვიმონ [illegible]ჯიბს. ჩვენ არც ერთი არ გვ[illegible] პირად, მაგრამ ხალხი ორთავე[illegible] დღემდე პატივის-ცემით იხსენიებ[illegible] ნები აქებენ იმათს გამბედაობა[illegible] ცურს კაცობას. თ. მიქელაძ[illegible] ფრივაც შეაყვარა თავი სვანებ[illegible] კი რომელიმე სვანი თავის [illegible] გარდასცილდებოდა და სადმ[illegible] ლაძეს შეხვდებოდა, უკანას[illegible] ყველგან პატივით იღებდა; როგ[illegible] პურ-მარილის კაცი, მიქელაძე სვანებს ყველგან უმასპინძლდებოდა; იმის სასახლე კულაშში სვანების სასტუმრო იყო. თუ რამეს დაავალებდა სვანი, მიქელაძე შრომასა და ცდას არ აკლებდა, რომ სვანის საჭიროება დაეკმაყოფილებინა. ჩვენ ვიცით, რომ 1875 წლის სვანეთის აჯანყების მოთავესათვის იყო ტფილისში დიდ მთავარ მიხეილ ნიკოლოზის ძესთან, რომელსაც წარუდგინა დატყვევე[illegible] სვანის შვილი და სთხოვდა განთა[illegible]სუფლებას. დატყვევებულის შვილ[illegible] მითხრა, რომ დიდმა მთავარმა პ[illegible]ტივი სცა თ. მიქელაძის თხოვნა[illegible] ნება დართო განეთავისუფლებინ[illegible] მამაჩემი ქუთაისის საპატიმროდამ, მ[illegible]რამ როცა ტფილისიდამ დავბრუნ[illegible]დით, მამაჩემი მკვდარი დაგვხვდ[illegible]. ამ გვარი შემწეობა [illegible]ნს [illegible]რასოდ[illegible] არ ავიწყდება.

თავისუფალი სვანი

(დასასრული იქნება)

კარა-სუფზე. კარა-სუდგან სოფ. აბდულიანამდის გაბმული ტელეფონის მართული რვა ვერსის მანძილზე.) თქმა და საქმის შედგომა ერთი ყოფილა, შეუკრებია მარდად მთელი საზოგადოებანი და გაუწერია 800 მანათი ტელეფონის ბოძების სასყიდლად. ხალხს ბევრი ჟიე და ბალი უძახნია, მაგრამ ვერავის მოუხვედრებია, თუ რა ჯანაბაა ე ტელეფონი. უცბად შეკრებილის ფულით უყიდნია მიგრეხილ-მოგრეხილი ბოძები და საზოგადოებისათვისვე დაუსმევინებია ჯევატიდგან აბდულიანამდის 10—15 ვერსის სივრცეზე, სადაც ეხლა ყველას შეუძლიან ნახოს ეს ბოძები. ამ ნაირად მარჩინსკის დაუწყია საქმე, მაგრამ მთავრობამდის მიუხწევია ამ გარემოებას, მთავრობას არ მოუწონია მარჩინსკისათვის თავისით მოქმედება და სამსახურიდგან დაუთხოვნია. შარშან გაზაფხულზე ეწვივნენ ამავე გაცს რუსეთიდგან ახამდე რ[illegible]ის სახლობა, რასა[illegible]რველია, დასასახლებლად, რომელთაგანაც 60 სული იმ ზაფხულსავე გამოეთხოვა წუთი-სოფელს, დანარჩენნი შეშინებულნი გაემგზავრნენ აქეთ-იქით, ზოგი უკანვე დაბრუნდა და ზოგი ლენკორანის მაზრაში დაითვანტა, ზოგი კიდევ აქვეა, ჯევატში; ათამდე სახლობა დარჩა, მაგრამ კაი ამათს მოსახლობას. ეტყობა, აქაური ნიადაგი ვერა ჰშვენეულობს უცხო მოსახლეს.

სალიანზე ბევრი რამ ითქმის, მაგრამ ჯერ გავჩუმდები, რადგან ეხლა მაზრის სასამართლოში რევიზიაა და ყველა სულიერი განაბულია. კარგა ხანია, ბაქოს გუბერნიაში რევიზიაზე დაბ[illegible]ანდება დეისტვიტელნი ტაინი სოვეტ[illegible]ი, ბ-ნი პრიბილი, და თითქმის ყვე[illegible] შემოიარა ბაქოს გუბერნიი[illegible] [illegible]რომ გაიგეს, რევი[illegible] [illegible] ბ-ნი პრიბილიო, [illegible]ანა დღეებში [illegible]ოს ცეცხ[illegible] [illegible]ითაც მოუ[illegible] [illegible]უმტყუნათ, [illegible]ის წაკიდება [illegible] გაიგეს არა გულ-შემატკივართ და [illegible]ს. ამითი გადარჩა სალიანის-ჯევა[illegible] მაზრის სასამართლო თავის მორ[illegible]ოკაზმულის საქმეებით, რომელ[illegible] შეიძლება, ბევრი კაი-კაცლახი ამოი[illegible]ოს გამოძიებამ, რომელიც კეთილს სა[illegible] [illegible] კაცის ხელშია და ბოროტებას [illegible]ვნის.

ბოყეპრომისლიც დღეს სალიანსავით [illegible]აბუილია, რისასაც მოლოდინშია; ეს [illegible]ა ჰნიშნავს, რომ დღეს 22 რიცხ[illegible] მარტისა, ის რიცხვი, როგორც მკითხველებს ეხსომებათ, როცა ვაჭრობა უნდა მოჰხდეს ქ. ბაქოში, მდ. მტკვრის საუკეთესო თევზის ჭერის ნაწილებისა: ბანკისა და ბოყეპრომისლისა. აქ ამ დიდ ქარხნების დიდ-მალნი მოსამსახურენი მოუთმენლად მოელიან ამბავს: აცა, ვის ხელში ჩავარდის ბედი და იღბალი, გაუმჯობესდება ჩვენი ყოფა-ცხოვრება, თუ ისევ ასე დავრჩებითო. ყველას გული უტოკავს, ეხლანდელი მოიჯარადრე [illegible]არ უნდათ, აძაგებენ, მოსწყენიათ ძველი, უნდათ ახალი, მომავალს ეთაყვანებიან. დღესვე ქ. ბაქოშიაც, თევზის გამგეობაში, სადაც ვაჭრობაა დანიშნული, ქაღალდებით ხელში მზად არიან წარსდგნენ, მოუთმენლად ელიან თორმ[illegible]ტის საათის შესრულებას, რომ წარადგინონ თავიანთი პირობა იჯარის [illegible]ღებისა; ბევრს უკანკალებს გული, სული უწუხდება, თვალებს აბრდღვიალებს, [illegible]აფაცაცებულია, იქნება როგორმე გავხდე ამ სიმდიდრის პატრონიო, გული მოვიჯე[illegible]ო, მოვისუყო ფულით, გავსუქდე არშაკუნივით, თამამშოვივით, მირზოევისავითაო. ეხლანდელი მოიჯარადრე ფითოევის ამხანაგი, ბ-ნი მანთაშოვიც, დაიმედოვნებული გამგზავრებულა ბაქოსკენ, თუმცა ცოტა ხინჯი და შიში-კი აქვს გულში. განა ხუმრობაა ამ აუარებელ სიმდიდრის, იალბუზის ტოლა ლუკმის დაკარგვა!

დღე მიიწურა და გაჩნდა კიდეც დეპეშა და მოიტანა ამბავი, რომ ბანკის ნაწილი (ზღვის პირიდგან იწყება ეს ალაგი და სიგრძით არის 10—11 ვერსია) დარჩა ფრიდონოვს და არმავლისოვს წელიწადში 333,000 მანათად (წინად ეს ნაწილი იძლეოდა 251,000 მ.), ბოყეპრომისლის ნაწილი (ბანკის ნაწილს აბია და სივრცით 10—12 ვერსია) დარჩა ლიონოზოვს წელიწადში 101,000 მანათადაო (წინად იძლეოდა 81,000 მან.) ამ ამბავმა სულ ცოტას მოსწყვიტა წელი და ბევრი-კი გაახარა. მუშა ხალხიც დიდს სიხარულშია, მაგრამ ვინ იცის, უკეთესობას ეღირსება მართლა, თუ უარესობაში ჩაცვივდებიან. აი ამ ნაირად დაეცა ფითოევის და მანთაშოვის დიდება და პატივი მტკვრის ქვემო თევზის ჭერის ნაწილებში. ყარაბაღელმა ნოქარებმა ჩამოჰყარეს ყურები, ამათი წირვაც გამოვიდა!

დროებით სალიანელი

<>

საისტორიო და საბიბლიოგრაფიო წერილები

(წერილი მეცამეტე)

Статьи по исторіи и древностямъ Грузіи, თხზ. დ. ზ. ბაქრაძისა.

ხსენებული წიგნი ჩვენის ისტორიკოს-არქეოლოგისა — «წერილები შესახებ საქართველოს ისტორიისა და სიძველისა» გადმობეჭდილია საიმპერატორო სამეცნიერო აკადემიის მეათე ტომის «записки»-დამ. გამოცემა ეკუთვნის სამეცნიერო აკადემიას. ამ წიგნაკში დაბეჭდილია ოთხი წერილი ბ-ნის ბაქრაძისა: ა) სად და ვინ დაიწყო საქართველოს წერილის ნაშთების სისტემატიური სწავლა; ბ) ახლად ნაპოვნი ქართული ძველი მატიანე, ანუ ქართლის ცხოვრება; გ) სიგელი მე-XI საუკუნისა და დ) საქართველოს ნაშთები, განხილულნი აკადემიის მინდობილობით.

ყველა ეს წერილები თავისის შინაარსით ფრიად საინტერესოა, ახალს ნათელს ჰფენს საქართველოს ისტორიასა და მატიანეს. გავიცნოთ შინაარსი პირველის წერილისა.

საქართველოს და სომხეთის წერილის ნაშთების და ენათა შესწავლა ევროპის სწავლულებმა დაიწყეს მას აქეთ, რაც მეცნიერებამ აღიარა მონათესაობა ევროპიულისა, ინდოეთისა და სპარსეთის ენებისა. 1784 წ. კალკუტაში დაარსდა აზიური საზოგადოება შესასწავლად ინდოეთისა და საზოგადოდ აზიის ერთა ენებისა. შემდეგ ამისა 1798—1801 წელთ განმავლობაში ნაპოლეონ I-ის ლაშქრობის დროს მისირეთში მთელი ნილოსის ხეობა შესწავლულ იქმნა ზედმიწევნით და გამოირკვა ამ ქვეყნის არქეოლოგია, ისტორია, გეოგრაფია, ეტნოგრაფია და მეურნეობა. ესეთი შესწავლა მისირეთისა შეიქმნა საბაბად აზიაში მცხოვრებთა ენების და წერილის ნაშთების საფუძვლიანად შესწავლისა და მიებისა. სხვათა შორის პარიჟში ამ მიზეზით გაიმართა სკოლა Ecole speciale. აქ ასწავლიდნენ: სანსკრიტულს, სომხურს და ჩინურ ენებს. ამავე დროს შესანიშნავმა აღმოსავლეთის მცოდნე დესასიმ College be France-ში დაიწყო სწავლება სპარსულ ენისა. 1822 წ. სენ-მარტენმა პარიჟში დააწესა აზიური საზოგადოება, რომელმაც სინათლე მოჰფინა აღმოსავლეთს და ეს სინათლე, გაცისკროვნებული ახალ-ახალის და საფუძლიან გამოკვლევებითა, გაავრცელა ქვეყანაზე «Journal Asiatique»-ის შემწეობით. ამ საზოგადოებამ დაიწყო შესწავლა ჩინურ, არაბულ, სომხურ, ფეჰლევურ, სანსკრიტულ, მანჯურულ და ქართულ ენებისა.

ამ საზოგადოების დაარსების შემდეგ სენ-მარტენის სურვილითა და ზედ-გავლენით საზოგადოებამ ქართულ ენას მიაქცია განსაკუთრებული ყურადღება. გადასწყვიტეს დაებეჭდათ ქართული ლექსიკონი და გრამატიკა. ჩამოასხმევინეს ასოები და დაუყოვნებლივ ლექსიკონის ბეჭდვა დაიწყეს. 1827 წ. გამოვიდა ფრანგულ-ქართული და ქართულ-ფრანგული ლექსიკონი, შედგენილი კლაპროტისაგან, რომელიც საქართველოში მოგზაურობდა 1808 წ. ლექსიკონში იყო 4,058 სიტყვა.

ესევე კლაპროტი ადგენდა ქართულს გრამატიკას ვიღაც იტალიელ მისიონერის ხელ-ნაწერის გრამატიკის შემწეობით, მაგრამ 1835 წ. სიკვდილმა უსწრო და შრომა დაუსრულებელი დარჩა. იმისი დარულება და დამთავრება მიანდვეს ახალგაზდა ბროსეს, რომელმაც სინიდისიერად შეასრულა ეს მოვალეობა და გამოსცა—Elements de la langue georgienne-ი. ეს თხზულება დღემდისაც უკეთეს სახელმძღვანელოდ ითვლება უცხოელთათვის ქართულის ენის შესასწავლად.

საქართველოს ნაშთებს კიდეც სწავლობდა, კიდეც იკვლევ-იძიებდა აზიური საზოგადოება. ლექსიკონისა და გრამატიკის გარდა Journal Asiatique-ში 1827—1836 წწ. დაიბეჭდა: მრავალი წერილები შესახებ ქართულის ენისა და მეგრელთ კილოსი, აგრეთვე საქართველოს ისტორია, იმისი ქრონოლოგია, ნუმიზმატიკა, საბა ორბელიანის ლექსიკონი, ვეფხის-ტყაოსანი და ქართული პოემები. ეს წერილები იყო სენ-მარტენისა, შულცისა, როტიესი, კლაპროტისა და ახალგაზდა ბროსესი.

ბროსემ ქართულ გრამატიკაში ჩაურთო აგრეთვე სრული ჯუმლი (კატალოგი) ქართულის წიგნებისა. ეს წიგნები იყო საკუთრება ან თვით აზიურ საზოგადოებისა, ან სამეფო ბიბლიოთეკისა და ან კერძო კაცებისა. ჯუმლში შეტანილ იქმნენ ცნობანი ს. ორბელიანის ლექსიკონიდამაც, აგრეთვე „საწიგნობრო საზოგადოების“ ანგარიშიდამ შესახებ ათონის წიგნთ-საცავისა და ფრენისა (?) დაბასტონიშვილ თეიმურაზის მიერ შედგენილ წიგნებიდამ. ამას გარდა ჯუმლში მოყვანილია ზოგიერთი ცნობანი ვენისა და რომის ქართულ ხელ-ნაწერებზე და რომშივე დაბეჭდილს წიგნებზე. სამეფო ბიბლიოთეკაში იპოვნეს რამდენიმე ფრიად ძველი ეტრატზედ ნაწერი ნაშთი.

პარიჟში არ აღმოჩნდა უპირველესი წყარო—«ქართლის ცხოვრება». ზოგიერთი რამ ამ მატიანის შესახებ აზიურ საზოგადოებამ სცნო კლაპროტის Voyage au nont Caucase-დგან, რომელშიაც იყო მოყვანილი ნაწყვეტი ქართლის ცხოვრებიდამ. არც ისტორია ვახუშტისა მოიპოვებოდა პარიჟში. საზოგადოებას ჰქონდა მხოლოდ ორი კერძო მატიანე. ერთი მათგანი აღმოჩნდა შულცის ხელ-ნაწერებში და მათ შორის შემოკლებული ქართული გრამატიკა უცნობ ავტორისა და საფუძველი ლოღიკისა (ქართულს ენაზე), მეორე-კი იყო უკვე ყველასაგან ცნობილი Chronique georgienne (უცნობ ავტორისა), რომელიც ბროსემ იმავე საზოგადოების საფასით ქართულის ტექსტიანად დაჰბეჭდა პარიჟში 1830 წ. ამ მატიანეში მოთხრობილია საქართველოს ისტორია 1373 წლიდგან 1703 წლამდე.

«რადგან იმ ხანში, რა ხანსაც ჩვენ ვეხებით — განაგრძობს დ. ბაქრაძე, — საქართველოს შემსწავლელნი ერთი მეორის შემდეგ გარდაიცვალნენ და ცოცხალი დაშთა მხოლოდ ბროსე, ამიტომ ურიგო არ იქნება, რომ ამ მოღვაწეზედ რამდენიმე ვრცელი ცნობები მოვიყვანოთო». ამ ცნობებს ჩვენ შემდეგ მოვუთხრობთ მკითხველებს.

(შემდეგი იქნება)

უცხოეთი

საფრანგეთი. წარსულს პარასკევს დაეცა ტირარის სამინისტრო, რომლის დღე დიდი ხანია დათვლილი და მილეული იყო. აი როგორ აგვიწერენ გაზეთები იმ კრებას, რომელზედაც ბოლო მოეღო ტირარის კაბინეტს.

სამინისტროს საუბედუროდ ლაპარაკი აღუძრავს ბულანჟეს მომხრე ლაგერრს, რომელსაც უთხოვნია, რომ მიშელენისა და პლაპტოს წინადადება კონსტიტუციის გადასინჯვის შესახებ უნდა განვიხილოთ უპირველეს ყოვლისაო.

ბოდრი დ'ასსონი (მემარჯვენე დასის წევრი). ერთს წინა კრებაზე ბურჟუამ მიჰმართა კლემანსოსა და რიბოს და უთხრა: «ეხლანდელი დრო აღსარების დროაო. სთქვით, ყურს გიპყრობთო!» მეცა მაქვს სურვილი ლაპარაკისა და ჩემის აზრის წარმოთქმისა, ხოლო ეს აღსარება მოკლე და გულ-წრფელი იქნება. რესპუბლიკელები ისე აირივნენ, რომ აღარ იციან, რა ჰქნან, რას მოეკიდნენ, გულ-გახეთქილნი არიან ჯერ რადიკალიზმითა და მერე ბულანჟიზმითა. ვილსონის გამართლება, ბულანჟეს დასჯა, პალატაში ფელიქს პიას აღმორჩევა—ყველა ამან რესპუბლიკელთა დასი არივ-დარია. უმეტესობასა სურს, რომ კონსტიტუცია გადავსინჯოთო, და, მეტი ღონე არ არის, ამ საგანზედ ჩვენც უნდა ხმა ამოვიღოთ. ჩემის აზრით, დამაარსებელთა კრების მოწვევაა საჭირო და არა კონსტიტუციის გადახედვა (მემარჯვენენი უწონებენ).

მიშელენი. კონგრესის დროს დავადგენთ, რომ მოწვეულ იქმნას დამაარსებელთა კრება.

ბოდრი დ'ასსონი. და მეც ხელს მოვაწერ, რომელ დასის წინადადებაც უნდა იყოს. საქმე ის-კი არ არის, რომ კონსტიტუციის რომელიმე მუხლი გადავსინჯოთ და შევცვალოთ, არამედ ისა, რომ ეხლანდელი კონსტიტუცია ძირეულად გამოვცვალოთ და ისეთი კონსტიტუცია, შემოვიღოთ რომელიც შეეფერება ჩვენს ცხოვრებასა და ქვეყნის მოთხოვნილებასა და სურვილს დააკმაყოფილებს (მემარჯვენეთაგან მოწონების ძახილი ისმის). თუმცა ეს ასეა, მაინც რა-კი თხოულობენ, რომ კონსტიტუცია გადაისინჯოსო, ჩვენც უნდა გავარჩიოთ ეს საგანი, თორემ დაგვწამებენ, რომ გულ-ცივად ეპყრობიან ქვეყნის საქმესა და თანაუგრძნობენ იმ წეს-წყობილებას, რომლის დროსაც ასეთი ჩოჩქოლია და არეულ-აშლილობა; იმ მთავრობათა, რომელნიც ერთს საათზე მეტს ვერა სცოცხლობენ; სამარცხვინო რესპუბლიკას, რომელიც სახელს უტეხავს და ალატაკებს საფრანგეთსა. (შუაგულისა და მემარცხენე დასისანი ჰყვირიან: წესი და რიგი დაიცავითო!)

პალატის პრეზიდენტი. ბ-ნო ბოდრი დ'ასსონო, მეგთხოვთ, რომ თქვენი სიტყვები თქვენვე უარ-ჰყოთ.

ლამარსელი. ნურაფერსა ნუ ჰყოფთ უარს!

ბოდრი დ'ასსონი. საუბედუროდ, ჰეშმარიტება ვაღიარე და ვერ უარ-ვყოფ იმას, რის თქმასაც მოვალეობა და პატიოსნება მაკისრებინებს. დიაღ, ბატონებო, დარწმუნებული ვარ, რომ ჩვენს ქვეყანას მხოლოდ კანონიერი მონარქია გადაარჩენს უბედურებისაგან, ამიტომ მე ყველაზედ მეტად მოვითხოვ კონსტიტუციის გადასინჯვას და თან დავიძახებ ძველს სამამულიშვილო სიტყვებს ვანდეისას: «საფრანგეთსა და მეფეს გაუმარჯოს!» (მემარჯვენენი აღტაცებულნი არიან; მემარცხენენი და შუაგულისანი უკმაყოფილებას აცხადებენ).

მთავრობის წარმომადგენელთაგან პალატაში არის მხოლოდ მეურნეობის მინისტრი ვიეტი; ტირარი და სხვები სენატში არიან ბიუჯეტის განსახილველად.

მინისტრი. მთავრობას არ მოუნდვია ჩემთვის, რომ პასუხი მოგცეთ და ამიტომ გთხოვთ მოითმინოთ, ვიდრე მინისტრ-პრეზიდენტი დაბრუნდებოდეს. რაც შეეხება კერძოდ ჩემს აზრსა, მე ვამბობ, რომ საჭირო არ არის აუცილებლად კონსტიტუციის გადასინჯვა, რაკი ამისთანა შემაძრწუნებელსა და არა-საკადრისს საქციელსა ვხედავ, საქციელს ბოდრი დ'ასსონისას და იმის მომხრეებისას, რომელთაც მხოლოდ რევოლიუციონერები შემიძლიან ვუწოდო.

ყოლიბუა. თუ ჩვენ რევოლიუციონერებს გვეძახით, რაღას დაარქმევთ იმათ, რომელთაც რევოლიუცია მოახდინეს მაშინ, როცა მტერი ცხვირ-წინ გვედგა, ქვეყანას პირი აუკრეს და იმის სურვილის წინააღმდეგ მთავრობა შეადგინეს?

ბრისონი. მე წინააღმდეგი ვარ იმ აზრისა, ვითომ რესპუბლიკის მთავრობა შვილი იყოს არეულობისა. ვინა ჰბედავს და აგრეთ ცილსა სწამებს რესპუბლიკელებს? რეაქციონერების დასის წევრი ამბობს, რომ მტერი ცხვირ-წინ გვედგაო, წევრი იმ დასისა, რომელმაც ჯერ ხომ ომი გამოაცხადა, ხოლო ომის გამოცხადებამდე გაალატაკა ქვეყანა, მოუსპო ყოველივე სამხედრო და საფინანსო საშუალება მტერთან ბრძოლისა; ამ დასის კაცი იგონებს იმ დროს, როცა ოროოდე ძლიერი ადამიანი გამოჩნდა და არეულ-აშლილ ქვეყანას პატრონობა დაუწყო, დააშოშმინა. 2 დეკემბრის დასის წევრი ამტყუნებს რესპუბლიკელებსა, რომ ქვეყანას პირი აუკრეს, ერის სურვილის წინააღმდეგ მოიქცნენო! ბრისონი სთხოვს თავის მეგობრებსა და მომხრეებს, რომ უეჭველად უნდა უარ-ვყოთ კონსტიტუციის გადასინჯვის საჭიროებაო.

კლემანსო. უეჭველად უნდა გადავსინჯოთ კონსტიტუცია, რა-კი რესპუბლიკელთა დასს უმრავლესობა ეყოლება პარლამენტში. ჩვენ რამდენჯერ გვითქვამს და გაგვიმეორებია, რომ ეხლანდელი კონსტიტუცია ისე ვერ იმოქმედებს რესპუბლიკის სასარგებლოდ, როგორც სასურველიაო, და აკი ასეც მოხდა. ჩვენ ვამბობდით, რომ ამ კონსტიტუციის თანახმად ქვეყნის მართვის შედეგი არეულობა და აშლილობა იქნებაო, და აკი ასეც

არის. ნუ თუ იმიტომ უნდა უარ-ვყოთ კონსტიტუციის გადასინჯვა, ამ საკეთილო და სასარგებლო საქმის გაკეთება რესპუბლიკისათვის, რომ აქაო-და ბოდრი დ'ასსონი და ქოლიბუაც ამასვე თხოულობენო. ჩვენი სურვილი სულ ერთიანად განირჩევა ამ ვაჟბატონების სურვილისაგან. ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რომ მხოლოდ კონსტიტუციის გადასინჯვას შეუძლიან მოსპოს და აჰლაგმოს აშლილობა და არეულობა, რომელიც ხშირად არის ამ ბოლოს დროს. მართლაც-და სად უნდა ვეძებოთ ხსნა და შველა? პლებისციტი გვიშველის რასმე? თქვენ ამას სამართლიანად უარ-ჰყოფთ. ლეგიტიმიზმი? არც ეს მოგწონთ. მაშ ერთად-ერთი გზა ის არის, რომ ერის სურვილს დავეკითხნეთ, პირდაპირ და პატიოსნად გამოთქმულსა.

ჟოლიბუა. ჩვენც მაგასა ვთხოულობთ.

კლემანსო. არა! თქვენ კარგად იცით, რომ პლებისციტის საშუალებით ჭეშმარიტს სურვილს ერისას ვერ გაიგებთ. მოხუცი არა ვარ, მაგრამ ერთს პლებისციტს მოვსწრებივარ, სახელდობრ 1870 წ. ვიცი, როგორც ჰკითხავდნენ მაშინ ერსა; ვიცი, რომ მწერლობას კრიჭა აუკრეს, გაზეთები ჩუმად იყვნენ, ყოველივე ღონე იხმარეს და ილონეს, რომ თავის სურვილისამებრ გადაეწყვიტათ საქმე და არა ერის სურვილისამებრ. მე საბუთი მაქვს ვსთქვა, რომ მხოლოდ ერთად-ერთი გზაა ერის ჭეშმარიტ სურვილის შესატყობრად და ეს გზა ის არის, რომ დრო გამოშვებით არჩევნები დაინიშნოს, რომლის დროსაც მოქალაქეთ შეუძლიანთ თავისუფლად გამოსთქვან თავიანთი ნება და სურვილი. ჩვენ განსაკუთრებით დემოკრატიის ინტერესი უნდა გვქონდეს სახეში, თავისივე ბედი და უბედობა თითონ დემოკრატიას უნდა მივანდოთ. რიგიანად შეტყობილი ერის ნება და სურვილი არამც თუ უარ-ჰყოფს რესპუბლიკას, არამედ უფრო განამტკიცებს, უფრო ნაყოფიერად შეჰქმნის! (მემარცხენენი უწონებენ კლემანსოს აზრსა.)

ტირარი აცხადებს, რომ, ჩემის აზრით, ეხლა დრო არ არის კონსტიტუციის გადასინჯვისა და განხილვისაო. დასასრულ ამბობს, რომ კაბინეტის სიცოცხლე იმაზე იქნება დამოკიდებული, პალატა აღიარებს თუ არა კონსტიტუციის გადასინჯვის დაუყოვნებელს საჭიროებასაო.

შედეგი ვიცით ამ კამათობისა: 268 ხმამ კონსტიტუციის გადასინჯვის საჭიროება აღიარა, 237 წინააღმდეგი იყო გადასინჯვისა. ტირარის სამინისტრო სამსახურს გამოეთხოვა.

დეპეშა

30 მარტი

ბერლინი. იმედი აქვთ, რომ საკანცლერო კრიზისი კარგად გათავდებაო. თავად ბისმარკის წასვლა ვარცინს გადაიდო. ვინიცობაა ბისმარკი სამსახურიდგან გადადგა, მრავალნი დიდებულნი მიჰბაძვენ იმის მაგალითსაო. ბევრგან გერმანიაში დიდი ლაპარაკია, რომ თანაგრძნობის ადრესები მივართვათ კანცლერსაო.

იმპერატრიცა ვიქტორია ბერლინში იყო გუშინ და ორის საათის განმავლობაში ბჭობა და თათბირი ჰქონდა ბისმარკთან.

პეტერბურგის ბირჟა 29 მარტი

	მყიდველისა.		გამყიდველისა.		გაყიდულისა.	
	მან.	კ.	მან.	კ.	მან.	კ.
ხუთ-მანათიანი ოქრო.	—	,,	—	,,	9	48
ტამოჟნის კუპონები .	—	,,	—	,,	198 3/4	
მანათიანი ვერცხლის ფული	—	,,	—	,,	1	41
5% პირველის შინაგანის სესხის მომგები ბილეთი	—	,,	—	,,	268 1/2	
—მეორისა	—	,,	—	,,	245 1/2	
გირავნობ. ფურცელნი ტფილისის ბანკისა .	—	,,	—	,,	—	,,
ქუთაისის ბანკისა . .	—	,,	—	,,	—	,,
ტფილისის საურთიერთო ნდობის საზოგადოებისა	—	,,	—	,,	—	,,

საკალენდარო ცნობანი

ქრისტეს აქეთ ჩყპჱ (1888) წელიწადია. ქვეყნის შექმნიდამ 7396.

ძველი ინდიქტიონი მე-14, ამისა ქორონიკონი—უპ=480 წელია. დაიწყო 1408 წ. და თავდება 1940 წ.

ახალი ინდიქტიონი მე-4, ამისა ქორონიკონი—მდ=44 წელიწადია. დაიწყო 1844 წ. და თავდება 2376 წ.

1888 წლის ზედ-ნადებია—25.

მარტი 31 დღით არის

31 დღე ხუთშაბათი. წამება იპატისა და აპოლონისა. კათოლ. ბენიამინისა. მუსულ. 1-ლი რიცხვი თვისა შაბანისა, 1305 წ. ჰიჯრისა.—ჭეშმარიტი შუა-დღე 12—1. ტფილისში მზე ამოდის 5—25, ჩადის 6—38. მთვარე 2 დღისაა.

აპრილი 30 დღით არის.

1 დღე პარასკევი. ღირსისა მარიასი, მაკარისა და ევთიმესი. კათოლ. თეოდორისა და გუგონისა. სომეხთა წმ. აზირიასი. მუსულ. მე-2 რიცხვი თვისა შაბანისა, 1305 წ. ჰიჯრისა.—ჭეშმარიტი შუადღე 12—0. ტფილისში მზე ამოდის 5—23, ჩადის 6—39. მთვარე 3 დღისაა.

მიმოსვლა ცეცხლის გემებისა შავს ზღვაზედ.

ბათუმიდამ გადის: ხუთშაბათობით ნაშუადღევის 4 საათზედ მოკლე გზით და ნოვოროსიისკსა და კერჩში შეივლის.

შაბათობით საღამოს 8 საათზე შორის გზით (ყველა ნავთ-სადგურებში შეივლის).

კვირაობით საღამოთი, საზღვარგარედ, სტამბოლამდე მიდის.

ბათუმში მოდის ოდესიდამ: სამშაბათობით შუა-ღამისას შორის გზით.

პარასკევობით დილით ოდესიდამ მოკლეს გზით (კერჩსა და ნოვოროსიისკში შესვლით).

შაბათობით — დილით სტამბოლიდამ.

ფოთიდამ ბათუმში მოდის: სამშაბათობით—იმის შემდეგ, როცა სოხუმიდამ მოდის გემი შორის გზით; ხუთშაბათობით—დილის 9 საათზე და მიასწრობს მოკლეს გზით მოსიარულე კავკასიისა და ყირიმის გემსა.

შაბათობით—დილის 9 საათზე და მიასწრობს შორის გზით მოსიარულე კავკასია-ყირიმისა და რუმელია-ანატოლიისკენ წამსვლელს გემებს.

ბათუმიდამ ფოთს მიდის პარასკევობითა და კვირაობით. რაკი გემი მოვა ფოთიდამ, ბათუმის საავგენტო გადასწყვეტს ხოლმე, როდის წავა უკან.

ამას გარდა ყოველ-კვირა ფოთში მოდიან ოდესიდამ და ყირიმ-კავკასიის ნავთსადგურებიდამ გადაწყვეტილს ვადაზე გემები.

კვირაობით, საღამოზე, და სამშაბათს ბათუმისკენ მიდიან, რაკი თავის საქმეებს გაათავებენ. მერე ბათუმიდამ პარასკევობით მიდიან ყირიმ-კავკასიის ნავთ-სადგურებისაკენ, ხოლო თუ საჭიროა, ფოთშიაც შეივლიან ხოლმე.

რუსეთის სანაოსნო საზოგადოების საავგენტო იმყოფება სასახლის ქუჩაზე, არწრუნისეულს ქარვასლაში, № 101.

მიმოსვლა რკინის გზისა

ბათუმსა და ტფილისს შუა

სტანციები	მოდის საათ.	მოდის წამი.	გადის საათ.	გადის წამი.
	დილით			
ტფილისი.	—	—	8	49
ავჭალა. . . .	9	9	9	11
მცხეთა. . . .	9	32	9	40
ქსანი	10	3	10	05
კასპი.	10	33	10	36
გრაკალი . . .	10	59	11	1
გორი.	11	25	11	40
ქარელი . . .	12	8	12	11
გომი	12	37	12	41
ხაშური.	1	2	1	17
სურამი	1	29	1	32
ფონი.	2	—	2	3
ბეჟათუბანი.	2	56	3	16
მარელისი . . .	3	45	3	48
ბელაგორი. .	4	15	4	18
ძირულა.	4	45	4	48
ყვირილა. . .	5	26	5	40
აჯამეთი	6	14	6	16
	საღამოთი			
რიონი	6	29	6	44
კოპიტნარი,	7	08	7	10
სამტრედია.	7	29	7	49
საჯავახო. . .	8	5	8	7
ნიგოითი . . .	8	27	8	30
ლანჩხუთი . .	8	42	8	46
სუფსა.	9	19	9	27
ნატანები. . . .	9	52	9	55
ქობულეთი.	10	22	10	25
ბათუმი . . .	11	13	—	—

სტანციები	მოდის საათ.	მოდის წამი.	გადის საათ.	გადის წამი.
	დილით			
ბათუმი. . . .	—	—	8	4
ქობულეთი .	8	54	8	57
ნატანები. . . .	9	25	9	29
სუფსა	9	55	10	2
ლანჩხუთი. . .	10	35	10	39
ნიგოითი . . .	10	51	10	53
საჯავახო . . .	11	14	11	16
სამტრედია.	11	33	11	51
კოპიტნარი .	12	13	12	16
რიონი	12	47	1	2
აჯამეთი	1	15	1	18
ყვირილა. . .	1	58	2	10
ძირულა	2	48	2	50
ბელაგორი .	3	17	3	20
მარელისი. . .	3	47	3	49
ბეჟათუბანი.	4	18	4	37
ფონი	5	30	5	34
	საღამოთი			
სურამი.	6	2	6	5
ხაშური.	6	17	6	32
გომი.	6	50	6	54
ქარელი.	7	16	7	19
გორი	7	44	7	54
გრაკალი. . . .	8	15	8	17
კასპი	8	40	8	43
ქსანი	9	7	9	39
მცხეთა	9	28	9	34
ავჭალა.	9	52	9	54
ტფილისი .	10	15	10	46

ქუთაისიდან გადის რიონს შუადღის 12 საათსა და 7 წამზედ და საღამოზედ 5 საათსა და 50 წამზედ.

რიონიდამ ქუთაისს მიდის ნაშუადღევს 1 საათსა და 12 წამზედ და საღამოს 6 საათსა და 55 წამზედ.

ტფილისსა და სურამ შუა

	დილისით					ღამით			
ტფილისი .	—	—	3	21	სურამი. . .	—	—	2	59
ავჭალა . .	3	46	3	49	ხაშური . .	3	11	3	27
მცხეთა . .	4	19	4	25	გომი . . .	3	50	3	55
ქსანი . . .	4	49	4	52	ქარელი . .	4	24	4	31
კასპი . . .	5	24	5	29	გორი . . .	5	4	5	19
გრაკალი. .	6	—	6	3	გრაკალი . .	5	46	5	51
	საღამოთი					დილით			
გორი. . .	6	31	6	45	კასპი. . . .	6	18	6	24
ქარელი. . .	7	18	7	24	ქსანი. . . .	6	55	6	59
გომი . . .	7	53	8	1	მცხეთა. . .	7	24	7	32
ხაშური . .	8	24	8	38	ავჭალა . .	7	55	7	58
სურამი . .	8	50	—	—	ტფილისი .	8	24	—	—

დაიბეჭდა და ისყიდება
ყველა წიგნის მაღაზიებში
ოტელო
შექსპირის ხუთ-მოქმედებიანი ტრაგედია,
ივანე მაჩაბლის
თარგმანი ინგლისურიდამ.
ფასი ათი შაური

დავიწყეთ გასყიდვა
სრულიად უშიშარის
შვედურის სპიჩკებისა,
რომელიც ბევრად განკარგებულია და გაუმჯობესებული, თეთრი ალი აქვს და ფრიად იაფადაც ღირს. ნარდად მყიდველთ ბევრი დაეთმობათ.
ქარხანა
გ. ბ. ტერ-ასატუროვისა და კº.
ვერაზე, ტფილისის ქალაქში.
(50—43)

კანცელარია და წიგნთ-საწყობი
წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებისა გადავიდა ახალს სადგურში, სათავად-აზნაურო ბანკის ქარვასლაში, თეატრის გვერდით, №№ 109 და 110. წიგნთ-საწყობი ცალკე არის მომართული. წიგნთ-საწყობში ისყიდება ყოველ გვარი ქართული წიგნი და სახელმძღვანელოები. ვინც ქალაქს გარედ წიგნს ან სახელმძღვანელოს დაიბარებს, დაუყოვნებლივ გაეგზავნება, მხოლოდ ფოსტის ხარჯი-კი მყიდველმა უნდა გადაიხადოს. კანცელარია და წიგნთ-საწყობი ღია იქნება გარდა კვირა-უქმეებისა დილის 9 საათიდა საღამოს 8 საათამდე. ვისაც კანცელარიასთან, ან წიგნის-საწყობთან რაიმე საქმე ექმნება, ამ ადრესით უნდა მოჰმართონ: Тифлисъ. Въ канцелярію (ან книжный складъ) Общества распространенія грамотности Дворцовая ул., Караванъ-Сарай Земел. Банка, №№ 109 и 110. (50—13)

ტფილისის თეატრი
შაბათს, 2 აპრილს,
მხატვარის ფილიპოვიჩის პიერ
ქართულ დრამატიულ სცენის მოყვარეთა, გ. კანდელაკის და ა. თამაზიშვილის, სასარგებლოდ დადგმული იქნება:
ცხოველი სურათები
შოთა რუსთაველის თხზულებიდგან
„ვეფხის - ტყაოსანი“
სამს განყოფილებად და 55 სანახავად.
დასასრულ
ლეკური
კნ. ციციშვილისა და ბ-ნი ზურაბიშვილი ითამაშებენ ლეკურს, ბ-ნი ჯაფარიძე ითამაშებს კინტაურს და აგრეთვე ლეკურს ითამაშებენ 5-ის წლის უმაწვილი ქალი ზაიდრელოვისა და 6-ის წლის უმაწვილი კაცი კობიევისა.
ადგილების ფასი ჩვეულებრივია.
დასაწყისი 8 საათზედ.
ბილეთები ისყიდება თეატრის კასაში დილის 10 საათიდამ 3 საათამდე და საღამოს 6-დამ 11 საათამდე.
(3—2)

დაიბეჭდა და ისყიდება გრ. ჩარკვიანის წიგნის მაღაზიაში და წერა-კითხვის საზოგადოების სამართველოში:
საუკეთესო ცოდნა
შედგენილი და ახლად შესწორებული გიორგი წერეთლისა.
გამოცემა ზ. ჭიჭინაძისა
ფასი ერთი აბაზი

ქ. გორში სობოროს ქუჩაზედ,
გავაღე
ქართულის წიგნის მ[illegible]
ყველა წიგნის [illegible]
უძლიან გამ[illegible]
მოცემა ჩვეუ[illegible]
(5—5)

წერა-კი[illegible]

წიგნთ-საწყობში
(Дворцовая ул., Караванъ-рай Земельн. Банка, № 109,
ისყიდება ყოველ გვარი წიგნ[illegible] რაც დღემდის დაბეჭდილა ქართუ[illegible] ენაზე და გასასყიდად კიდევ მოი[illegible]ვება, და გარდა ამისა ახლად შე[illegible]ნილი წიგნები:

	მან.	კ.
ანბანი განვაზე საკერი, გ. ტატიშვილისა	,,	[illegible]
ბუნების მოვლენანი, ს. მესტიაშვილისა	,,	15
ფშაური ლექსები, გაზ. «ივერიის» გამოცემა.	,,	40
ჰამლეტი, ტრაგედია შექსპირისა, ინგლისურით ნათ. ი. მაჩაბლის მიერ	,,	30
ქადაგებანი და მოძღვრებანი ამბროსი ნეკრესელისა, ალექსანდრე ქპისკოპოზის გამოცემა.	,,	50
საბა-სულხან ორბელიანის ლექსიკონი, ალექსანდრე ეპისკოპოზის გამოც. . . .	3	,,
სამართლის წიგნი ვახტანგ რჯულ-მდებლისა (რუსულს ენაზე)	3	50
საუკეთესო ცოდნა გიორგი წერეთლისა მეორე გამოცემა ზ. ჭიჭინაძისა . .	,,	20
ოტელო შექსპირის ტრაგედია ი. მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდამ . .	,,	50
ჩატეხილი ხიდი შენიშვნები «ოთარაანთ ქვრივზე» . .	,,	15

Доз. цен. Тиф., 30 марта 1888 г. Типографія А. А. Михельсона, Гол. Проспектъ въ д. Читахова.

რედაქტორი და გამომცემელი ილია ჭავჭავაძე